

*У спеціалізовану вчену раду Д 41.086.04
Національного університету «Одеська юридична академія»
за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23*

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Степанової Тетяни Валеріївни**

**на дисертаційне дослідження Костюкової Анни Олександрівни на тему
«Господарсько-правове регулювання театральнo-концертної діяльності»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне
право**

АКТУАЛЬНІСТЬ ОБРАНОЇ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Подана до захисту робота зачіпає одну із недостатньо досліджених частин господарського права, присвячену правовому регулюванню діяльності нетипових суб'єктів господарювання, що суміщають у своєму статусі некомерційну та комерційну компетенцію. Набувши вагомих господарсько-правових ознак за часів незалежності України, діяльність театрів та інших суб'єктів надання театральнo-концертних послуг залишається мабуть найбільш невизначеною як у теоретичному, так і практичному плані.

Актуальності додає цій проблемі також недостатня повнота і стабільність нормативної бази, певна тінізація театральнo-концертної діяльності не лише в Україні, але й за кордоном, про що свідчать численні скандали у світі шоу-бізнесу щодо використання чужих творів, податкові санкції тощо. До того ж у контексті інтеграції Української держави у світове співтовариство зростає потреба у закріпленні такого статусу суб'єктів театральнo-концертної діяльності, який відповідав би досягнутому рівню інвестиційних глобальних відносин та національної своєрідності. Низка відносин, у яких беруть участь суб'єкти театральнo-концертної діяльності, потребують сучасної переоцінки природи відповідних угод щодо промоутерських, рекламних, бюджетних та інших аспектів господарської діяльності. Ці відносини виходять й за межі традиційної цивілістики, адже потребують врахування, перш за все, управлінських, звітних, фінансових та інших аспектів діяльності театрів та інших суб'єктів надання театральнo-концертних послуг. Саме тому розгляд питань правового регулювання театральнo-концертної діяльності в межах господарського права дозволяє

наблизити внутрішньогосподарські та зовнішньогосподарські відносини, що виникають за участі цих суб'єктів, до економічних та соціальних потреб, розвитку культури у державі.

Від успішного вирішення у законодавстві питань правового регулювання театральньо-концертної діяльності багато у чому залежить успішність функціонування галузі культури, дозвілля та задоволення духовних потреб суспільства.

МЕТА І ЗАВДАННЯ, МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ, ЙОГО СТРУКТУРА

Метою дослідження А.О.Костюкової є визначення правової природи відносин у сфері театральньо-концертної діяльності, вирішення проблем правового регулювання театральньо-концертних послуг в Україні, що надаються суб'єктами господарської діяльності у галузі культури, обґрунтування можливих шляхів їх розв'язання, а також визначення напрямів вдосконалення господарсько-правового механізму стимулювання театральньо-концертної діяльності в Україні (с. 17-18). Мета дослідження зумовила ряд ключових завдань, що поставлені та вирішенні в дисертаційній роботі (с.18).

Структура дисертації є логічною і складається з титульного аркуша; анотації, викладеної українською та англійською мовами; змісту; основної частини, що включає: вступ, 3 розділи, які містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Зміст дисертаційної роботи дозволив розкрити необхідні положення теми «Господарсько-правове регулювання театральньо-концертної діяльності».

Автором застосовано широкий комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, які повністю відповідають встановленій меті, завданням та дають можливість отримати достовірні та якісні результати (с.19). За допомогою широко застосовуваних здобувачкою діалектичного, формально-юридичного і формально-логічного методів досліджено правову природу театральньо-концертної діяльності, її роль та місце у системі господарського законодавства, специфіку організаційно-майнової підтримки (стимулювання) театральньо-концертної діяльності в Україні та світі, джерела правового регулювання театральньо-концертної діяльності в Україні, співвідношення загальних і спеціальних норм права у цій сфері, зміст окремих правових понять та положень. За допомогою комплексного застосування етимологічного,

телеологічного, семантичного та системного методів аналізу правових норм досліджено об'єктний та суб'єктний склади правовідносин щодо здійснення театральньо-концертної діяльності, особливості їх залучення до організаційно-господарських та виробничо-господарських процесів у цій сфері. За допомогою статистичного та аксіологічного методів було здійснено аналіз ефективності театральньо-концертної діяльності в Україні, з'ясовано рівень забезпечення суспільних потреб та значимість цієї діяльності для культури та економіки країни, а також запропоновані шляхи вдосконалення її господарсько-правового регулювання.

Таким чином, мета, завдання, методи дослідження, об'єкт та предмет дисертаційної роботи визначено повно та коректно.

ОЦІНКА ОБГРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЇ, ЇХ ДОСТОВІРНОСТІ Й НОВИЗНИ

Дисертація А.О.Костюкової є логічно послідовним та самостійним науковим дослідженням. Наукові положення, рекомендації та висновки, сформульовані в дослідженні, є достатньо аргументованими, містять глибокі напрацювання щодо науково-практичних рішень. Отримані теоретичні та практичні висновки стали результатом наукового пошуку відповідно до поставленої мети і завдань дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше в Україні системно досліджено та опрацьовано з господарсько-правових позицій питання природи, змісту та особливостей правового регулювання театральньо-концертної діяльності, значення належного правового забезпечення даної сфери для сталого розвитку суспільства.

Серед найбільш вагомих результатів, що визначають наукову новизну проведеного дисертаційного дослідження, можна відмітити наступне.

А.О.Костюкова конструктивно визначила театральньо-концертну діяльність як процес надання на систематичній та професійній основі послуг у сфері творчості, мистецтва та розваг, що мають вартісний характер і спрямовані на досягнення наступних економічних та соціально-значущих результатів: задоволення суспільних потреб у відпочинку, духовному та інтелектуальному збагаченні, емоційному насиченні; розширення господарських зв'язків розважальної індустрії (готельний бізнес, туризм, парки відпочинку) з іншими галузями економіки; активізація інвестицій у сферу культури; розширення

міжнародних економічних стосунків із приводу театральнo-концертної діяльності; стимулювання розвитку творчості, української мови, культурно-благодійницького руху тощо (с.с. 20, 40-51 дисертації).

Саме з урахуванням такого висновку можна подивитися на театральнo-концертну діяльність у господарсько-правовому вимірі, коли навіть сфера культури може бути піддана аналізу як специфічна самостійна галузь економіки, пов'язана з наданням на систематичній та професійній основі послуг у сфері творчості, мистецтва та розваг, які мають вартісний характер і спрямовані на досягнення економічного та соціально-значущого результатів.

Досить позитивною з погляду розвитку вчення про правове забезпечення економіки виглядає висновок у дисертації про необхідність запровадження нормативного критерію, за яким уповноважені органи державної влади повинні диференціювати заходи необхідної соціально-економічної підтримки суб'єктів господарювання у галузі культури та запобігати спотворенню економічної конкуренції, попереджати «перехресне субсидіювання» бюджетними коштами комерційної (неосновної) діяльності господарюючих суб'єктів у сфері шоу-бізнесу, зокрема встановленням, що розмір державної матеріальної підтримки на покриття витрат на повсякденну діяльність театральних чи концертних організацій не має перевищувати 80% від собівартості наданих послуг (с.с. 21, 55-62, 184, 214 тощо).

Реалізація таких пропозицій, як видається дозволить більш системно підходити до врегулювання театральнo-концертної діяльності з боку держави та викличе зацікавленість відповідних організацій у комерціалізації власної діяльності, спрямованості творчих результатів не лише на «освоювання» державних коштів, але й на створення конкурентоздатного продукту.

Позитивно варто оцінити й висновки дисертантки стосовно захисту прав споживачів послуг суб'єктів театральнo-концертної діяльності. Зокрема, доречно підтримати висновок про закріплення певних якісних показників надання послуг театральнo-концертної діяльності саме з метою встановлення правових орієнтирів при реалізації прав громадян на дієвий захист їх порушених прав та інтересів. Серед показників авторка вдало відмічає: непроведення театрального чи концертного заходу, його проведення із запізненням, в іншому ніж попередньо встановленому місці, виконання репертуару під фонограму, недодержання обсягу концертної програми чи програми мовлення, погана організація пропускнуго режиму, що спричинило

несвоєчасний доступ глядача до концертного залу, незабезпечення належного рівня безпеки (очеплення, протипожежні заходи тощо), особливо при масових заходах, і т. ін. Вказане матиме наслідками не тільки повернення вартості квитків (повне або часткове), але також відшкодування вартості за проїзд до місця проведення анонсованого заходу, відшкодування інших матеріальних збитків або ж навіть моральних втрат постраждалих споживачів відповідних послуг (с.с. 68-70, 178-187 дисертації).

Слід привітати використання дисертанткою положень суміжних правовідносин для обґрунтування напрямів вдосконалення здійснення театральнo-концертної діяльності у контексті забезпечення суспільних інтересів та розвитку національної культури. Зокрема, йдеться про використання досвіду Угорщини, Литви, Польщі, Румунії, Італії, де відповідно до законодавства цих країн фізичні особи наділяються правом доручати податковому органу перераховувати до 2% суми сплачуваного ними податку вказаним у відповідних заявах організаціям та закладам, у тому числі тим, що діють у сфері культури. Аналізуючи вищевказане, авторка слушно зазначає, що ця модель є модернізованим різновидом таких інструментів благодійництва, як фандрейзинг та краудфандінг, які, в узагальненому розумінні, представляють собою приватні пожертвування громадян на підтримку соціальної сфери життєдіяльності суспільства, включаючи сферу театральнo-концертної творчості (с.с. 24-25, 72-73, 82).

Слід відмітити висновок в дисертації про те, що сучасний стан державного впливу на театральнo-концертну діяльність в Україні характеризується, з одного боку, відмежовуванням від всеохоплюючого регулювання цих культурологічних процесів та зменшенням рівня їх матеріальної підтримки, а з іншого – покладанням на саморегульовану дію ринкових механізмів, що в умовах трансформаційних процесів та соціокультурних викликів недостатньою мірою виконують властиві їм економічні функції. В результаті театральні та концертні структури мають розраховувати на недержавну фінансову допомогу та доходи від власної господарської діяльності, що підвищує вимоги до рівня менеджменту у використанні наявної матеріально-технічної бази відповідних закладів, відшукуванні та розподілі фінансових засобів, але також і відповідного правового регулювання відносин у цій галузі (с.с. 62, 80-87, 213).

Зроблено висновок про потреби відмежування термінів «театральна діяльність» і «театральна справа» на підставі розуміння першого терміну як ремесла (внутрішня складова) та як комплексного явища, що носить не тільки мистецький, але й організаційно-господарський, науково-освітній та інші прояви (зовнішня складова); а другого – як комплексу заходів (управлінських, інформаційних, просвітницьких та ін.), що забезпечують здійснення театральної діяльності, просування кращих зразків театального мистецтва, створюють умови для розвитку театральної творчості, професійної освіти, науки, театральної журналістики, видавничої, музейної та архівної діяльності з історії, теорії та практики театального мистецтва.

Дисертантка системно підійшла до класифікації форм матеріальної підтримки професійної діяльності у сфері театально-концертної діяльності, серед яких виділено: 1) державну, 2) з приватних джерел, 3) через державно-приватне партнерство, 4) власні надходження культурних закладів, творчих колективів, художніх організацій. Це дозволило провести внутрішню диференціацію кожної з цих форм за декількома ознаками (с.с. 22, 78-79, 186-187).

У роботі вдало запропоновано класифікувати учасників правовідносин театально-концертної діяльності за критерієм ступеню задіяння в створенні театально-концертного продукту: 1) суб'єкти, що надають театально-концертні послуги споживачам завдяки власним актам творчо-виробничої поведінки (театральні та концертні установи, клуби, професійні та непрофесійні творчі колективи, автори, окремі виконавці (артисти) тощо); 2) суб'єкти, що сприяють наданню театально-концертних послуг (замовники послуг, інвестори, агенти-посередники, організатори, студії запису, телерадіокомпанії – організації мовлення, рекламні компанії, квиткові агентства, організації колективного управління авторськими та суміжними правами, тощо); 3) суб'єкти, що не приймають безпосередньої участі у провадженні театально-концертної діяльності (споживачі послуг, засновники суб'єктів господарювання у сфері шоу-бізнесу, органи влади, що регулюють відповідні відносини, виконують контролюючі, фіскальні функції тощо) (с.с. 144-153).

Обґрунтована подвійна правова природа квитка на розважальний захід: як форми договору про надання послуг та як фіскального документу (с.с. 23, 159-161, 216 дисертації тощо).

Виявлені ознаки театральних-концертних послуг як одного з об'єктів правовідносин у сфері театральних-концертної діяльності, серед яких: фактична і юридична одночасність їх надання та споживання; безпосередній зв'язок з конкретним надавачем послуг; їх матеріальна невідчутність, тобто відсутність уречевленого результату; одиничність форм їх створення та відтворення (надання), а також доступність для масового споживання; спрямованість на задоволення духовних, освітньо-естетичних, розважальних та інших культурних потреб населення; їх переважно творчий характер; наявність організаційно-господарської складової, що невід'ємно супроводжує та упорядковує творчу діяльність, маючи основною метою забезпечення відповідного суспільного інтересу (с.с. 24, 28, 111-118, 158).

Цінним для науки та практики є пропозиції щодо напрямів вдосконалення правового забезпечення театральних-концертної діяльності в контексті розширення переліку заходів підтримки галузі культури та мистецтв з боку великого бізнесу шляхом закріплення порядку створення, зокрема, ендаумент-фондів; посилення ролі громадських інститутів у підтримці виконавчих мистецтв в Україні (у т.ч. через моделі відсоткової філантропії, фандрейзингу, краудфандінгу), а також запровадження механізмів суспільного контролю з боку громадських структур за використанням бюджетних та позабюджетних коштів, спрямованих до цієї галузі; прямої державної підтримки гастрольних заходів вітчизняних колективів, що поширюють українську культуру світом (с.с. 24-25, 73, 79, 82).

В роботі зроблено інші цікаві та змістовні висновки.

Викладення матеріалу характеризується творчим підходом, логікою наведених доводів та висновків.

ДОСТОВІРНІСТЬ І ОБГРУНТОВАНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати дисертаційної роботи базуються на:

а) застосованому під час дослідження результатів проведених досліджень українських та зарубіжних науковців у галузі господарського, цивільного, фінансового права, державного управління та економіки;

б) законодавстві України та зарубіжних країн (зокрема, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Литви, Польщі, Румунії, США, Угорщини, Франції, Швейцарії);

в) статистичних даних Державної служби статистики України, інформаційних довідках Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України, Міністерства культури України, Антимонопольного комітету України та звітних даних окремих господарюючих організацій, що діють у сфері театральньо-концертної діяльності.

Основні результати дослідження, наукові висновки, положення та рекомендації, що містяться в дисертації А.О.Костюкової, з достатньою повнотою відображені у наукових публікаціях у фахових виданнях.

Основні теоретичні та прикладні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права», (Одеса, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (Запоріжжя, 2019), Міжнародній науково-практичній конференції «Правові умови сприятливого бізнес-клімату: досвід Німеччини та України» (Одеса, 2019).

Зміст автореферату загалом відповідає структурі, змісту та основним висновкам, зробленим дисертанткою в роботі.

ЗАУВАЖЕННЯ ЗА ЗМІСТОМ ДИСЕРТАЦІЇ

Разом із тим, робота не позбавлена певних вразливих місць, щодо яких варто зробити наступні зауваження:

1. Не можна погодитися із трактуванням дисертанткою положень п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації», який, на її думку, «не передбачає не тільки одержання прибутку благодійником, але також і будь-якої винагороди або компенсації (с. 46-47). На цій підставі зроблено висновок, що потрібно запровадити поняття благодійних гастрольних заходів, для чого внести зміни в Закон України «Про гастрольні заходи в Україні».

Разом із тим, в п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» передбачено, що благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара.

Виходить, що благодійник – в тому числі суб'єкт театральнo-концертної діяльності – не може отримувати винагороду чи компенсацію лише від імені чи за дорученням бенефіціара благодійної допомоги. Тобто організація чи держава, які підтримують благодійну організацію, можуть це робити за рахунок фінансових ресурсів, але це не може робити отримувач послуг – споживач продукції театральнo-концертної діяльності.

2. Певним недоліком роботи можна вважати неповне вирішення важливого питання про межу втручання держави у відносини за участі суб'єктів театральнo-концертної діяльності. Сукупність заходів, які пропонує авторка щодо підтримки суб'єктів театральнo-концертної діяльності, можуть призвести до втрати самостійності цих суб'єктів у визначенні напрямів творчої діяльності та змісту послуг театральнo-концертної діяльності. Це може позначитися на підпорядкуванні театральнo-концертної діяльності поточним державним завданням та навіть підвести цю діяльність під загрозу жорсткого державного управління, пропаганди тощо.

3. Авторка не проявила у роботі будь-якого ставлення до негативної сторони проблеми комерціалізації сфери театральнo-концертної діяльності, що може нести загрозу культурним та іншим духовним потребам споживачів театральнo-концертних послуг.

По суті тут проблема звичайно ширша і виходить на рівень соціальних цінностей, але господарники мають називати речі своїми іменами, констатуючи вагомі ризики, що виникають при проникненні комерційних засад у некомерційні по суті відносини. Межа комерціалізації у цьому аспекті дуже важлива.

4. Робота містить окремі недостатньо обґрунтовані місця. Наприклад, на с. 188 дисертаційного дослідження А.О. Костюкова вказує на статистичні дані про динаміку кількості заходів та відвідувачів цих заходів в межах України – за винятком власної сцени та власного регіону (крім того за межами України). Але ці статистичні дані закінчуються 2017 роком, що ставить запитання про їх актуальність для обґрунтування висновків роботи. Безперечно, роботу значно б збагатіла статистика останніх років.

Висловлені зауваження, у той же час, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження А.О.Костюкової на тему «Господарсько-правове регулювання театральнo-концертної діяльності», оскільки стосуються переважно дискусійних питань, пов'язаних зі складністю досліджуваної теми.

Вони не перешкоджають загалом позитивно оцінити дану дисертаційну роботу, що є завершеною працею, в якій отримані нові обґрунтовані теоретичні результати, які в сукупності є достатньо суттєвими для господарської наукової думки.

ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, висновки, рекомендації та інші результати дослідження можуть бути використані:

у науково-дослідній роботі – під час подальших досліджень засобів господарсько-правового стимулювання розвитку театральнo-концертної діяльності;

у освітньому процесі – для викладання курсів «Господарське право», «Цивільне право», «Право інтелектуальної власності», при розробці методичних рекомендацій, коментарів, навчальних посібників;

у нормотворчій та правозастосовній діяльності – для вдосконалення чинного законодавства у галузі культури, зокрема для внесення змін та доповнень до Господарського, Цивільного та Податкового кодексів України, законів України «Про культуру», «Про гастрольні заходи в Україні», «Про театри та театральну справу», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», прийняття законів щодо ведення концертної, циркової, клубної діяльності, тощо.

Практична та наукова актуальність проведеного А.О.Костюковою дослідження підтверджується також і тим, що дисертаційну роботу виконано відповідно до Плану імплементації актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності у відповідності з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 213-р «Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Стратегії сталого розвитку “Україна-2020”» та плану наукових досліджень ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2018 рр. за темою «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (державний реєстраційний номер 0113 U 007698).

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПО ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційне дослідження Костюкової Анни Олександрівни характеризується безумовною актуальністю.

Як свідчить зміст дисертації та автореферату, авторка достатньо добре обізнана з темою дослідження. Дослідження загалом виконане на належному науковому рівні.

Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Дисертація А.О.Костюкової є завершеною кваліфікаційною науковою працею, а наявні у ній теоретичні положення та практичні рекомендації в сукупності дають можливість отримати нові науково обґрунтовані результати, які розв'язують наукове завдання, що полягає у визначенні правової природи відносин у сфері театральнo-концертної діяльності, вирішенні проблем правового регулювання театральнo-концертних послуг в Україні, що надаються суб'єктами господарської діяльності у галузі культури, обґрунтуванні можливих шляхів їх розв'язання, а також визначенні напрямів вдосконалення господарсько-правового механізму стимулювання театральнo-концертної діяльності в Україні.

За своїм змістом, науковою новизною та оформленням дисертація на тему «Господарсько-правове регулювання театральнo-концертної діяльності» відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її авторка А.О.Костюкова заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І.І. Мечникова,
доктор юридичних наук, професор

Т.В.Степанова

10.12.2020

Підпис громад. _____ посада _____	
ЗАСВІДЧУЮ:	
Начальник відділу кадрів ОНУ імені І. І. Мечникова 10. 12. 2020 Бахір І. М.	